

አርበኝነትና አህጉራዊ አንድነት

“ኮሌጅ-ኩ” መጣች (ልዑልድ)

ቴዎድሮስ

የካቲት

የ19ኛው ንባቢ
ታሪካዊ ደረሰ

6ኛ ዓመት

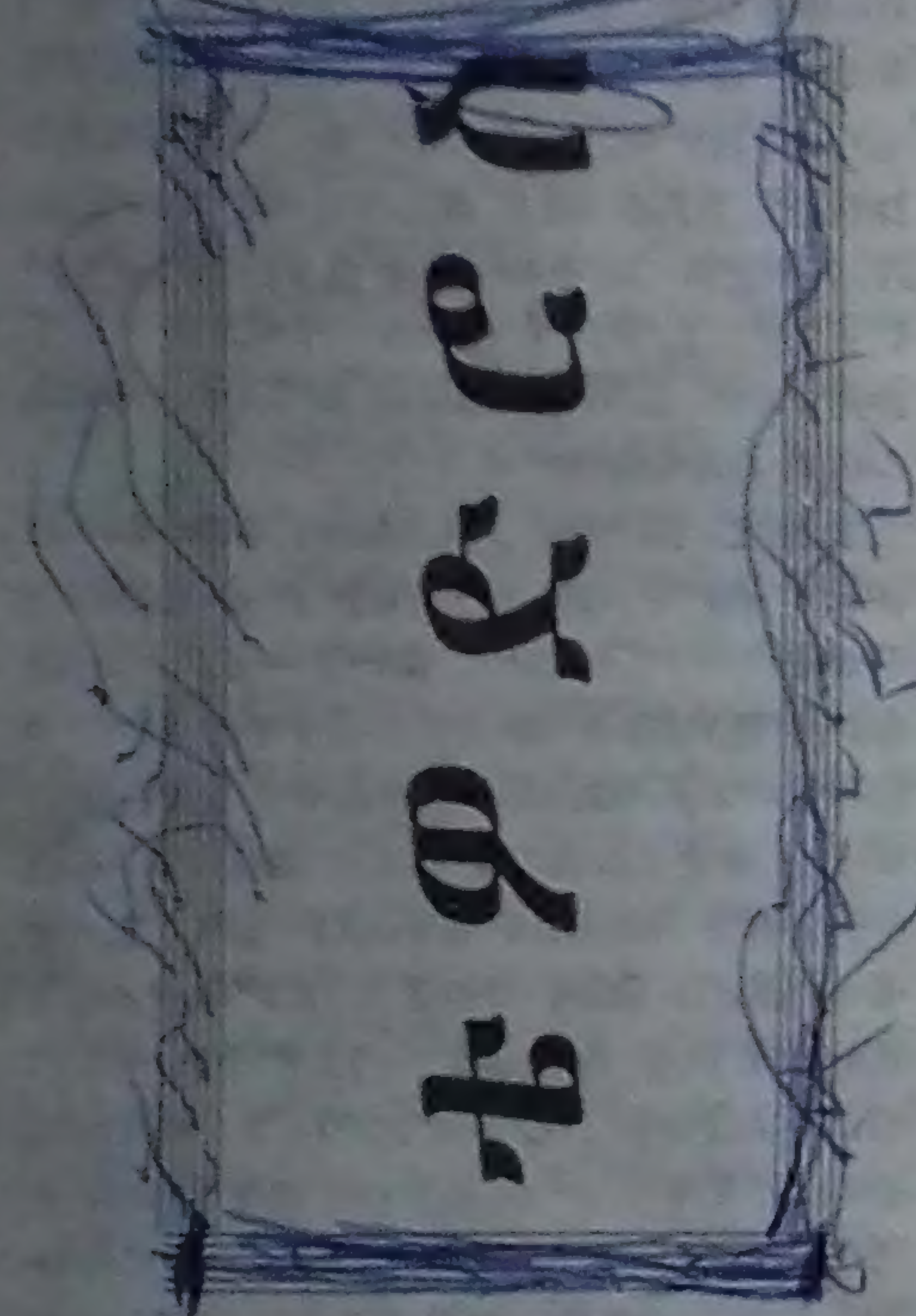
ቁጥር 10

ሰኔ 1975

ከሰብሐት ገ/እግዚአብሔር

በለንፈችን ታሪክ ውስጥ ስለሰብሐት መንገድ ሥነ ስለሰብሐት መቀደስ በሌደሎው ከተው ልዩ ወደ ተው ልዩ የሚተላለፈው ለፈ ታሪክ በለመዛቸ ለተከበረው ነቁና ለርገጠኝነቱ የሌላችን የታሪክ ዘርፍ ማረጋገጫና ማዳበሪያ የሚጠይቀው ይሁንና ለንድ ለፈ ታሪክ በዘመኑ የነበረውን ማሳዘዻ ለስተሳሰ

በና ገንጽነት የሚፈነጥቀው በመሆኑ በለንድ ጉኑ በመዘከርነቱ በሌላው ገጽ ደግሞ ለበ ለጠምርምርና ጥናት መነሻነት የሚጠቀም ስለሚሆን በሌላ ታሪክ የምንረከበውን ሁሉ እንደታሪክ መዘከርነት ይበልጥ በሚያገለግልን መንገድ ለመጠቀም ጊዜና ቦታን እንዲሁም የታሪክ አጋጣሚን መመልከቱ ጠቃሚ ይሆናል።

የዳግማዊ ቴዎድሮስ ታሪክ አስደናቂና ግራዚ መሆኑን ብዙዎች ይስማሙበታል።

ስለሰብሐት ደራሲያን ፣ ለቲያትር ደራሲያንና ለገጣሚያን ጸፋኝ ጸፋኝ የሚል በመሆኑ ለኪነት ሰዎች የፈጠራ ሐሳብ ምንጭ ሆኖአቸው ቆይቷል።

እዚህ ውስጥ የምታነበውን አብዛኛውን የነገሩኝ ብላታ ይፈጣሉ አመጥቷል። አቶሥዩም ስብሐት ናቸው። ብላታ ይፈጣሉ «የአፄ ቴዎድሮስ ጋሻ ጃግሬ የነበሩ ሽማግሌ ሰው ናቸው ያሚወቱኝ» ብለው ነበር የነገሩኝ (መፈት ይቆላላቸውና)።

ቅክክለኛውና መላው የአፄ ቴዎድሮስ ታሪክ በሊቃውንት ተመርምሮ ፣ ተበጥሮ ፣ ተጽፎ እስኪቀርብላቸው ድረስ ይህ አፋጂ ታሪክ ለቅምጃ ያህል ይኸውላቸዋል።

1. ጊዜው—ዘመን መሳፍንት

ከሰብሐት ሚካኤል በኋላ የጉንደር ነገሥት ደክሙ። በየክፍለ ሀገሩ የነበሩት መሣፍንት በየፊናቸው አፈነገጡ። ግብር አልከፍል አሉ። እኔ ተከለ ጊዮርጊስም («ተፍጻሚ ተመንግሥት») ቢቸግራቸው ከርብ (ወንዝ) በላይ ያለውን በጌምድርን እንደሌላው ለገር ሁሉ ግብር ከፈል አሉት። (ከዚያ በፊት—ማለት ከአሥራ ስምንተኛው ምዕት መጀመሪያ በፊት—ከርብ በላይ ያለው በጌምድር ግብር ከፍሎ አያውቅም ነበር።)

ጋይንቱ ደጃዝማች ኃይሉ እሸቱ ከርብ በላይ በጌምድርን ወከሉ እኔ ዘንድ ይሁድና እንዲህ ይላቸዋል። «እኛ በጌምድርችን ጉሥ «ተነሳ!» ሲለን ፣ ልጄን ሚስቴን ፣ ጓዜን ሳንል ፣ እግራችንን ለጠጠር ፣ ግንባራችንን ለፀሐይ ፣ ደረታችንን ለጦር የምናበረከት ነን እንጂ ፣ እንደ ሌላው አንገብርም ስለዚህ ፣ እባክዎን ጃንሆይ ፣ የግብር ትእዛዙን ያንሱልን።»

አፄም ሲመልሱ ፣ «እናንተ ለቤተ መንግሥቱ ቀረብ ስለምትሉ በቁጥር ትበዛላችሁ እንጂ ፣ ለኔ ሌላውም ኢትዮጵያዊ ይሰለፋል። ስለዚህ እንደ ሌላው መገበር አለባችሁ።» ይላሉ። እኔና ደጃዝማች ኃይሉ እሸቱ አልህ ተጋቡ።

ኃይሉ እሸቱ ወደ ደብረ ታቦር ተመልሶ ፣ ሕዝቡን ሰብሰቦ ፣ «በጌምድር ፣ ምንን አለሁ ትላለህ ፣» ይላቸዋል ፣ «እንደ ሴት ቀሚስ ልበስ ፣ ንጉሤ የምትላቸው ገባር አደረጉህ»

ሕዝቡ ፣ «ምን ይበጃል? ... የመሰለህን አድርግልን» አፋችን እንተ ነህ ይሉታል።

«ንጉሡ ምክራችንን ካልተቀበሉ ሥልጣናቸውን መወሰን አለብን» ይላል ኃይሉ እሸቱ ፣ «እኛ እንደራሴ እንመርጣለን። ሥልጣኑን ከንጉሡ ተረከቦ እሱ ያስተዳድረናል። ንጉሡ ዘውዳቸውን ይዘው አርፈው ይቀመጡ ፣ ቀላብ እንሠፍራለን።»

ሕዝቡ ፣ «አንተ ነህ አውራችን» አለ። ኃይሉ እሸቱ ግን ጉባኖችና ተቀናቃኞች

ሊጥፉበት ስለሚችሉ ፣ ያደርሱኛል ፣ ለጊዜው ግን በሌላ ልጠቀም በማለትና የሕዝቡን መከፋፈልና መዳከም በመፍራት «የኔ ይቆይና ፣ ለጊዜው ራስ ዓሊን (የየጁን) ብንመርጥ ይሻላል» አለ።

(የየጁ ገዥዎች ወረሴህ—ወረ ሼህ—የሚባሉ ቤተሰብ ናቸው። እንዲጋጣሚ ሆኖ የዘመን መሣፍንት የመጀመሪያው «እንደራሴ» ራስ ዓሊ የሚባሉ ወረሴህ ናቸው። የመጨረሻውም «እንደራሴ» ራስ ዓሊ የሚባሉ ወረሴህ ናቸው። ስለዚህ እንዳያሳስቱ በማለት ራስ ዓሊ «ትልቁ» እና ራስ ዓሊ «ትንሹ» ይባላሉ።)

ራስ ዓሊ ትልቁ የሕዝቡን ጥሪ እንደሰሙ የየጁ ጥና ከተማ ከነበረው ከመርጦ ተነስተው ፈረስ እያለዋወጡ ያለ ማቋረጥ በመጋለብ የአሥር ቀንን መንገድ በሶስት ቀን ገስግሰው ደብረ ታቦር ደረሱ። ኃይሉ እሸቱም ምን ሊያደርጉ እንደሚፈለግባቸው በሕዝቡ ፊት ነገራቸው። እጅ ነስተው ውክልናውን ተቀበሉ።

ራስ ዓሊ ጉንደር ሔደው እኔ ተከለ ጊዮርጊስን ፣ «እኔ እንደራሴዎ ነኝ» አሉዋቸው «እርስዎ ቀላብ እየተሰፈረልዎ ዘውድዎን ይዘው ይነሩ። ጦሩን የምመራው ግን እኔ ነኝ። ይህ የሕዝቡ ቃል ነው።»

እኔ «በጌምድር የጅህን ይስጥህ!» ብለው ተራገሙ። ግን እምቢ ለማለት አቅም አልነበራቸውም።

እንግዲህ ከአርባ ሃምሳ ዓመት በፊት ስሁል ሚካኤል በግል ብልጠትና ጥረት ይዘውት የነበረውን ሥልጣን ፣ ራስ ዓሊ ትልቁ በሕዝብ ግፊትና በአዋጅ ጨበጡት። በዚህ አኳኋን ለሰባ ስድስት ዓመት የገነነውን ፣ «ዘመን መሣፍንት» ተብሎ የሚጠራውን የኢትዮጵያ ታሪክ ምዕራፍ ከፈቱ።

ራስ ዓሊ በመጀመሪያ ኃይሉ እሸቱን ራስ ወርቅ እንዲያስር አስደረጉ። ግዛት ግን አልሰጡትም። እንዲያውም ሕዝቡን ሊያስነሳ እንደሚችል አይተዋልና ፈሩት—ሊያጠፉት ያደሉ ጀመር። እሱም ነቃባቸውና ሸሸ። ሲያሳድዱት ጥቂት ከተንከራተተ በኋላ ጉጃም ውስጥ ታም ሞተ።

እንግዲህ የሚቀጥሉት ሰባ ስድስት ዓመታት መሣፍንቱ «እኔስ እንደ ራስ ዓሊ ሥልጣን መያዝ አልችልም እንዴ? ማን ከማን ያንሳል!» እያሉ ዕድላቸውንና ጉልበታቸውን ለመሞከር ቆርጠው የተነሱ ይመስልሁክት ፣ የብጥብጥ ፣ የብዙ ውጊያ ዓመታት ሆኑ። ሥልጣኑን እነ ራስ ጉግሣ ፣ እነ ራስ ወልደየስ ፣ እነ ራስ እገሌ እነ ራስ አንቱ ተነጣጠቁት።

በራስ ዓሊ ትንሹ ዘመን ጦርነቶቹ ጋብ አሉ ፣ አገሩ ረጋ አለ። መጠነኛ ሰላም ሰፈነ። መሣፍንቱም አብዛኛዎቹ ያመት ግብር ወደ

ጉንደር ይልኩ ጀመር = ይሁን እንጂ መሣፍንቱ ይልቁንም ከጉንደር ራቅ ያሉት ጋደላቸው ከፍ ያለ ነበር፤ በሚገዙት አገርም የሞትና የሕይወት ሥልጣን ነበራቸው

ይህ የእኔ አበልጥ እኔ አበልጥ ዘመን ለኮሎኒያሊዝም ዓላማ አመቺ ሆነ። የአውሮፓ መንግሥታት ከማዕከላዊው መንግሥት ከጉንደር ሳይሆን፤ በቀጥታ ከሸዋ መሥፍን፤ ከትግራይ መስፍን፤ ከባሕር ነጋሽ እና ከሌሎቹ መነጋገር፤ መሣሪያ መሸጥ፤ በጉንደርና በሚሲየን ስም እግራቸውን ወደ ኢትዮጵያ ማስገባት ጀመሩ። ደግነቱ ኢምፔሪያሊዝም ገና መልክ አልያዘም ነበር፤ አፍሪካን መቀራመቱ ገና አልታለመም ነበር። እንጂ ማዕከላዊው የጉንደር መንግሥት የሌለ ያህል ነበር።

የራስ ዓሊ ትንሹ የቤተ መንግሥት አካባቢም ሌሎቹ ግዛቶች በሚልከላቸው ግብር እጅግ ጠግቦ ተዘናና፤ ግብረ ገብ ችላ ተባለ

አገሩ ሥርዓት አጣ = የመሣፍንቱ ውጊያ ቢቀርም፤ ሽፍታ በየቦታው ስለሚነሳ አገራው ሠርቶ መብላት ተሳነው። ለሕዝቡ የሚያስብ ታጣ = ፍትሕና ርትዕ ጨርሶ ጠፋ። እነ ራስ ዓሊ ትንሹም ያገር ጉዳይ ከመከታተልና ችሎት ተቀምጠው ከመፍረድ ይልቅ ደብረ ታቦር ወርደው ጃን ሚዳ ላይ በመከፋ ተመቻችተው ለጉግስ ጨዋታ ድንጉላ ፈረስ ማማረጥ የሰርከ መዋያቸው ሆነ።

ከልዩ ልዩ የአውሮፓ አገሮች መልክ ተኛች«የንግድ»ውል ሊፈራረሙ ወደ ጉንደር መጥተዋል። ለምሳሌ ያህል የእንግሊዝን መከራ እንመልከት። ፕላውደን የተባለው የእንግሊዝ መልክተኛ ራስ ዓሊ ፊት የንግድ ውሉን ረቂቅ ለማንበብ ከሁለት ዓመት በላይ ደጅ ከጠና በኋላ፤ በመጨረሻ እሳቸው ደብረ ታቦር ጃን ሚዳ በመከፋ እየተንፈላለሱ ከባለሚሎቻቸው ጋር ፈረስ እያስተያዩ በሚዘናኑበት ሰዓት የውሉ ረቂቅ ሲነበብላቸው በግማሽ ልብ እየሰሙ ፈረሶቹን ሲመለከቱ፤

«ምነው በሙሉ ልብ ቢያዳምጡኝ፤ ይህ ውልኮ ለሁለቱም አገሮቻችን ጠቃሚ ጉዳይ ነው» ብሎ ቢያመለክት፤

«ምነው ፕላውደን! በኔና ባንተ ዕድሜ እንደሆነ አንድ እንግሊዝ ነጋዴ በኢትዮጵያ ወይም አንድ ኢትዮጵያዊ ነጋዴ በእንግሊዝ አገር ሊነግዱ አይችሉም» ብለውት ወደ ፈረስ መመልከታቸው ተመለሱ።

እንደዚህ በአገሪቱ ሁኔታው ሲበላሽና እየባሰበት ሲሄድ፤ ሕዝቡ ዘንድ አንድ ሐሳብ ሥር ይሰዳል። «ትልቅ ነበርን፤ ትልቅም እንሆናለን» የሚል ሐሳብ። የሕዝቡ መጉሳቆልና የገዢዎቹ ማጋጣነት አንዳንዶቹን ሐቀኞች ሰዎች አስቆጥቶ የሕዝቡን

ብሶት በመወከል እንዲነሱ ስለገፋፋቸው፤ ተስፋ በትንቢት ስም ባገሩ አስተጋባጦችን ሥ ይነሳል። ስሙንም ቴዎድሮስ ይላል። ኢትዮጵያን ከአጽናፍ እስከ አጽናፍ አንድ አድርጎ ይገዛል። ግዛቱም የሰላምና የምሕረት ይሆናል። አርባ ዓመት ይነግሳል» እየተባለ ተነሣ፤ ተዛመተ።

ልጅ ካሣ

የቋራው ደጃች ኃይሉ ልጅ አልባ ነበሩ። ዘመኑ በሚፈቅደው ደንብ«ለዘር የምታበቃቸው» ወላጅ ሴት ይፈልጉ ነበር።

ከጉጃምና ከጉንደር ባላባቶች የሚወለዱ ወይዘሮ አትጠገብ የሚባሉ አንዲት ሴት ነበሩ። (በዚያን ዘመን ኮሶም ሆነ ሌላ መድኃኒት የሚያቀምሱ የቤት እመቤቶችና የታወቁ ሴት ወይዘሮዎች ናቸው። «እጃቸው ፍቱን ነው፤ ያሽራሉ» ይባላል በዚያን ዘመን መድኃኒት ማወቅና ማቅመስ ከሴት ባልትና እኩል የሚቆጠርና የሚያስመስግን ሙያ ነው። መድኃኒቱን ቀምሶ የሻረው ሰው፤ መድኃኒቱን ላቀመሱት ወይዘሮ እንደ ውለታ ምልክት ወይም በመታሰቢያ መልክ ስጦታ ይሰጣቸዋል እንጂ በዘመናችን እንደምናደርገው በገበያ መለዋወጥ የታወቀ አልነበረም። የአፄ ቴዎድሮስ እና ትም እንዲህ ዓይነት ዕውቀትና ሙያ ነራቸው። ጠላት ግን ሲሳደብ እውነት ለመናገር ሳይሆን ለማንቋሽሽ ነውና፤ ጠላቶቻቸው «የኮሶ ሻጭ ልጅ» አሉዋቸው።)

ደጃች ኃይሉ በደምቢያ ሲያልፉ፤ ወይዘሮ አትጠገብ መድኃኒት ሊያቀምሷቸው መጡ። ሁለቱ ተዋወቁ። ልጁ እንደተረገዘ ደጃች ኃይሉ ሞቱ።

እናት ልጃቸውን ካሣ አሉት። ያባቱ ወገኖች ወራሽ አመጣችበን ብለው ልጁን እንዳይገዙት ስለፈሩ እናቱ ልጃቸውን ይዘው ካገር አገር ተንከራተቱ።

እንዲማር ገዳም አስገቡት። በኋላ ጉንደር ቁስቋም ዲያቆን ሆኖ ይቀድስ ነበር ይባላል። በዚህን ጊዜ ካሣ ቴዎድሮስ ስለተባለው ስለ ባለትንቢቱ ንጉሥ መስማቱ አልቀረም።

ካሣ ትምህርቱ ምን ያህል እንደሆነ በእርግጥ አይታወቅም። ግን ወደ አሥራ አራት ዓመት ሲሆነው ወደ ፋናነት በመስማራቱ (ማለት ከትምህርት ዓለም በመውጣቱ) በኋላ ለተደነቀው ላማርኛ የቅኔ ችሎታው ዋና ምክንያት ትምህርት ሳይሆን የተፈጥሮ ዝንባሌና ያካባቢው ያማርኛ ጥራት መሆን አለበት ያስኖል።

ካሣ አሥራ አምስት ዓመት ሲሆነው ደምቢያ ሄዶ አጉቱ ደጃች ከንፋ ዘንድ ገባ። (እንዳይፈሩት እሱ ገና ልጅ ነው፤ እሳቸው ሙሉ ደጃዝማች ናቸው። ሶስት አራት ዓመት

ት ያህል የሳቸው ወታደር ሆኖ አገለገለ። ጉበዝ ጦረኛ መሆኑ ቢታወቅለትም አጉቱ ዕድገት አልሰጡትም። (ፈርተውት ይሆን፤ ወይስ ወደውት ትዕግሥት ሊያስተምሩት ይሆን?)

ካሳ ደምቢያን ለቆ ወደ ስሜን ሄዶ ደጃች ውቤ ዘንድ«ጌታ አደረ» ደጃች ውቤ የስሜንና «የትግራይ ትግርኛት» (ማለት ትግርኛ ተናጋሪ የሆነው አገር እስከ ምዕዋ በሙሉ) ገዥ ናቸው። ከዚህም ጋር ባሕር—ነጋሽ ናቸው—የባሕር ንግድ በሙሉ በእጃቸው ነው። ካሳ ደጃች ውቤን ለጥቂት ዓመታት አገለገለ።

እንግዲህ ካሳ በልጅነቱ ከናቱ ጋር ሲንከራተት የደረሰበት ሁሉ ከዚያም በፋናነት ሲኖር ያየው ሁሉ፤ ከዚያም ላጉቱ ለደጃች ከንፋ አድሮ የተመለከተው ሁሉ፤ ቀጥሎም ለደጃች ውቤ አድሮ እያለ ያስተዋለው ሁሉ—ይኸ ሁሉ ተከታትሎና ተደማምሮ ያገራቱን የፖለቲካና የሶሻል ሁኔታ ወለል አድርጎ አሳይቶታል። እንደ ካሳ ላለ ብሩሳ አዕምሮ ሕይወት በመጸሕፍት ተተርጉማ መቅረብ የለባትም፤ በቀጥታ ሊያያትና ሊገምታት ይችላል። የዚህም ምስክር የሕይወት ታሪኩ ነው። እንቅጥለው።

ደጃች ውቤ «የውጭ ልጅ» በመሆናቸው ዘመዶቻቸው ስለሚቀናቀኑዋቸውና ጦርነት ስለሚያስነሱባቸው፤ ልጅ ካሳ እሳቸውን በሚያገለግልበት ጊዜ ብዙ የጦር ልምድ ለማግኘት ዕድል ገጥሞታል። ግን ደጋግሞ ተዋግቶ ደጋግሞ ድል አድርጎ ሲመለስ፤ እሱ የመራቸው ወይም አብረውት የዘመቱ ሲሾሙ ሲሸለሙ እሱ ልጅ ካሳ እንደሆነ ቀረ። መቼ ይኸ ብቻ፤ አንድ ቀን ደጃች ውቤ አስጠፋትና፤ በሕልሜ በቅሎቱ ወግ ዕቃዋን እንደተሟነች አንተ ተቀምጠህባት አየሁ። ስለዚህ የሚሆንህን ፈልግ፤ ብለው አስናቡት።

ልጅ ካሳ ስሜንን ለቆ በደምቢያ አድርጎ ወደ ጉጃም ተሻገረ። ለጉጃሙ ደጃዝማች ጉሹ አደረ። ደጃች ጉሹ ደምቢያንም መጠቅለል ይፈልጉ ስለነበር፤ የደጃች ከንፋ ጉባን (ተቀናቃኝ) ሊሆን የሚችል ሰው ማግኘታቸውን ምናልባት አልጠሉም። ስለዚህ ካሳን ባለሟል አደረጉት።

ካሳ ጉበዝ የጦር ሰውም ይሁን፤ ቅን አገልጋይም ይሁን፤ ታማኝ ባለሟልም ይሁን፤ አሁንም አንዳች ሹመት ወይም ሽልማት አላገኘም። ስም ቢሰጡት የሚያስፈራ መስሏቸው ይሆን? ከዚህም ጋር ካሳ በዕድሜና በማስተዋል እየበሰለ ሲሄድ አንድ ዕውነት በየሄደበት ተደንቅሮ ያፈጥበት ነበር። ይኸ ውም ዕውነት—ባገሪቱ ብጥብጥና ሕግ የለሽነት ነግሷል፤ አገራው የመኳንንቱና የሽፍቶቹ መጫወቻ ሆኗል፤ ከሽፍቶቹ የማይ

ዳላት መኳንንት በሹመት የተተካሉበትን ባላገር አህሉንም ሚስቱንም እንዳሰናድው ይዘርታል። ካሳ ይሽ ሁኔታ እንገብረው። ሁሉንም ጥሎ ወደ ቋራው ገባ። ወንበዴ ወይም ሽፍታ ሆኖ ተቀመጠ።

«አባ ታጠቅ ካሣ»

ከእንግዲህ የጉንደርም ሆነ የሌላ ሥልጣን በቋራ ሊረጋገጥ አልቻለም። ከቋራም አልፎ ተርፎ በመላው ደምቢያ ጠረፍ ሰሙ ተነሳ። «ካሳ ካሳ» ይባል ጀመር። ይሽን ጊዜ አጉቱ ደጃች ከጎፉ ሞተው ስለነበረ፣ ሕዝቡ ያጉቱን ቅሚስ አወረሰውና «ደጃች ካሳ» ይለው ጀመር።

የጉንደር ቤተ መንግሥት ስጋት ገባው፣ ምክንያቱም «ካሳ ትንቢት ይዞ ነው የተነሳው፣ መላ ኢትዮጵያን ጠቅልሎ አርባ ዓመት ይነፃል የተባለው እሱ ነው» እየተባለ ሊወራ ጀምሯልና።

ንጉሡ «ጸድቁ የሐንሰ» ውሎዋቸው ከመጸሐፍትና ከሊቃውንት ጋር ነው። ራስ ዓሊ ትንሹም ለሰሙ «እንደራሴ» ይሁኑ እንጂ ጊዜያቸውን የሚያሳልፉት ጉግስና ሌላ ሌላ ደስታ በማሳደድ ነው። ዕውነተኛው ሥልጣን በራስ ዓሊ እናት በእቴጌ መነን እጅ ነው።

እቴጌ መነን ዋሳ የፖለቲካ ሰው አልነበሩም። ካሳ አደገኛ መሆኑ ገብቷቸዋል። «ምክሩ እንጂ፣ ይህን ቆለኛ ምን ብናደርገው ይሻላል!» ይሉ ጀመር።

በጦር ወግቶ ማጥፋት ነው ተባለ። በጦር መሪነቱ የታወቀውና የሚመካው ደጃች ወንድ ይራድ። «ይህን የኮሶ ሻዋ ልጅ እኔ አሳየዋለሁ!» ሲል ፎክረ። እቴጌ መነንም «ወንድይራድ፣ እሱን ያቸነፍክ እንደሆነ ልጄን ተዋበችን አስጥላለሁ» አሉት። ተዋበች የልጃቸው የራስ ዓሊ ልጅ ናት። እንደ ሰምዋ እጅግ የተዋበች ናት። ወንድይራድ እሷን እያየ ወኔውንና ድል የማድረግ ፍላጎቱን እንዲጨምር ሲባል ተዋበች አብራው እንድትዘምት ተደረገ።

እንዳጋጣሚ—እንዴት እንደሆነ አይታወቅም—ደርቡሾች ከሱዳን ለወረራ መጡ። ካሳ ደርቡሾችን ለመግጠም የተዘጋጀ መስለ። ግን «ፈርቶ» እያፈገፈገ ሄደ፣ ደርቡሾች እየተጠጉ መጡ። ካሳ አሁንም በሰላጤ እያፈገፈገ እንደጃች ወንድይራድ ሠራዊት አጠገብ ሲደርስ ወደ ጉን ተፈተለከ (ከደርቡሾችና ከነወንድይራድ ሠራዊቶች መሐል ሠራዊቱን አሾልኮ አወጣ።) ደርቡሾችና ወንድይራድ ገጠሙ፣ ተጨፋጨፉ። ብዙ ሰው አለቀ። ወንድይራድ ሸሸ። ደርቡሾች ድሉን መቀጠል ተስኖት ወደ መጣበት ተመለሰ።

ከደርቡሾች የተረፈውን ሊዘርፍ ካሳ ወደ ጦር ሚዳው መጣ። አንድ የቆሰለ ወታደር

ተዋበችን ደርቡሾች እንደማረኩዋት ነገረው።

ካሳ ከዚያ የገሰገሰ ደርቡሾችን ስናር ላይ ደረሰባቸው። ደንገት አደጋ ጣለባቸው። ተዋበች ታሥራ፣ ከብሯን ሊደፍሩዋት ሲታገሉዋት ደረሰ። ካንዱ ደርቡሾች ጨቢ መዛ (መቸም የደርቡሾች ጨቢ ሚዳ መርዝ የተቀባ ነውና) የገዛ አናትዋን ስትወጋና ካሳ ሲደርስ እኩል። አስጣላት። ቆሎ በጊዜ ደሙን ከአናትዋ ላይ አስመጠጠላትና መርዙ ሳይጉዳት ቀረ። እዚህ ላይ የካሳና የተዋበች ፍቅር ተጀመረ። (በኋላ፣ አግቲዎድሮስ ከነገሱ በኋላ፣ እቴጌ ተዋበች ሹሩ ባቸው አናታቸው ዘንድ ስለሚቋረጥ ጠባላዋን ባዶ ቦታ በወለባ ይሸፍኑዋት ነበር ይባላል።)

ካሳ ተዋበችን ወደ አያትዋ ወደ እቴጌ መነን ሸኛት። ደምቢያን ስጥተንሃል አሉት። ታርቆ ገባ። «ባለ ትንቢት» ነውና በወዳጅነት ማሰር ይሻላል በማለት ተዋበችን ዳሩለት።

ካሳ በጉንደር እንዲቀመጥ ተደረገ። የደምቢያ ግዛትም ለደጃች ጉሹ ተሰጠበት።

እንግዲህ ካሳና እቴጌይቱ በጥርጣሬ ዓይን ይታያዩ ጀመር። እሱም ጊዜ እስኪያመች ታማኝ ሎሌ መምሰል መርጧል። እሳቸውም ጠርጥረውት «ይህ ቀጣፊ ቆለኛ» ይሉታል። ታማኝነቱንና ተገዥነቱን ለመፈተን ያህል በየጊዜውና በየሰበቡ ከብሩን ይነካኩበታል። እንደ ምንም እያገባባ የቋራን ግዛት እንዲሰጡት አደረገ።

ወደ ቋራ ለመሄድ ከመነሳቱ በፊት ኮሶ መጣጣት ስለነበረበት በደንቡ መሠረት እቴጌይቱን «ተሰናበታቸው»። ያን ዕለት ተዋበች ከሳቸው ጋር ነበር የዋለችው። የእልፍኝ አሽከሮች ይመጡና እቴጌን «ደጃች ካሳ ኮ ተሰናበተዋል። ምን እንላክላቸው» ይላሉ። «ደሞ ለዚያ ቀጣፊ ቆለኛ አንድ ገምቦ ጠላ፣ አምስት እንጀራና አንድ ታላቅ መቸ አነሰው» ይላሉ እቴጌ።

የታዘዘለት ላንድ ተራ ወታደር የሚሰጥ ነው። አንድ ደጃዝማች ግን ከነ አሽከሮቹ ነው የሚበላ። ስለዚህ እቴጌ መነን ሆነ ብለው አዋረዱት ማለት ነው ካሳን። ተዋበች በጣም ተናደደች። በፍጥነት ሄዳ ሁኔታውን ለካሳ ነገረችው። ዝም አለ። የሰንብቱ ሲመጣ ተዋበች በቁጣ «መልሰህ ውሰድ!» አለች። ካሳ ግን «ተይግድ የለም» ብሎ ተቀበለ። ታላቁን እንዳለ አገልግልውሰጥ ከተተ። ሌሊቱን ሚስቱንና አገልግሎት ይዞ አሽከሮቹን አስከትሎ ከጉንደር ወጣ። በሦስተኛው ቀን ቋራ ጠረፍ ደረሰ።

ወደ 18 32 ዘጅል

የሰም አወጣጥ ነገር እንደ ሀገሩ ባህልና ቋንቋ የተለያየ መልክ ይኑረው እንጂ የሰም አስፈላጊነት ወይም ጥቅሙ ያው ለመጠሪያ ብቻ እንዲያገለግል መሆኑ ሰውር አይደለም።

እንዳንድ ሰዎች የሚከተሉትን ሃይማኖት መሠረት በማድረግ የሃይማኖታቸውን ቅዱሳን መጠሪያ ለልጃቸው ያደርጉታል። በጥንት ዘመን የነበሩ አያሌ ሰዎች ለልጃቸው ያወረሱት ስም ባለቤት የሆነው ቅዱስ የሚከበርበትን ዓውደ ዓመት የልጃቸው ዕለት ልደት እንደሆነ በመቁጠር ያዘክሩ እንደነበረ ታሪክ ይነግረናል።

በባሕር ማዶ የቆዩ ሰዎች መጠሪያ የነበሩ ሰዎች ትርጉማቸው በዘመን መሸበት የተዘነጋ ቢሆንም ሀገራዊውን ዕድር የሚያንፀባርቁና የሀገራውንም የተፈጥሮ ባሕርይ አጉልተው የሚያሳዩ መሆናቸውን ተመራማሪዎች ዘግበውታል።

የአርበኝነት ባሕርይ የሚታይበት ኅብረተሰብ ደግሞ ቆርፈድፈድ ያለ የጦረኝነት መጠሪያ ያወጣል። የመጠሪያ ሰዎችን በሚመለከት የምርምር ሰነድ ያዘጋጁት ኢንገቦርግ ሐውን እንደጻፉት አያሌ ሰዎች ለልጆቻቸው ያልሆነ ስም በመስጠት የሰሙ ባለቤት ሊሸከም የማይችሉውን ወይም ተፈጥሮ ያልቸረውን የፀጋ ቁልል በዘፈቀደ ይጭኑበታል። ወይዘሮዋ በምርምር ሰነዳቸው እንዳተቱት የሰም አወጣጥ ጉዳይ ከባድ ኃላፊነት ያለበት የሰም ተሸካሚውንም ብቃት መመርመር የሚያሻበት ነው።

ማዳም ሐውን እንዳሉት አንዳንድ ሰዎች የልጃቸውን ከንደ ደንዳናነት ገና ሳያውቁ እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ባለ ታሪክ «ሳም ሶን» ይሉታል። ልጁ ሲያድግ እንኳንስ የብረት ስንሰለት ሊበጣጥስ ደር በቢላዋ ለመቁረጥ የተሳ ነው የሆነ እንደሆነ ይህ ነው የማይባል ሥነ ልቡናዊ ቀውስ እንደሚደርስበት ይነገራል።

አያሌ የጉዳዩ ተመራማሪዎች እንደሚያስገነዝቡን ልጅን ያለ መልኩ መልክ ለመስጠትና በውበት ለመኳኋል ሲባል የሚሰጠው ስም መሳቂያ ከማድረግ በቀር የሚፈይደው አንዳች ነገር የለም።

ለፅሁ፡ «ላሻ አብብር ባሚረክ» ስብስብ የፖለቲካ እስረኞች ግጥሞች ውስጥ ስለታገደ የተነገረውን መጥቀስ በቂ ይሆናል።

«— በስንኝና በሀረግ አቀነባበር ረገድ የእንቅስቃሴን ወይም የአክብሮትን ጅምር ስቲክ መንገድ ደራሲው አልተከተለም። አግታል መራቀቅ መመሳጠር የድርሰትን መልእክት ያድፈናል። የቅኔ እዝመራ «መልካም» ነው ተብሎ የለ። » በማለት በመግቢያው ውስጥ የሚያንፀባርቀው እምነት ከቀድሞ የተለየ ነው።

መንግስቱ ለግ በዘመናዊ አማርኛ የግጥምና የተውኔት ጥበብ ባህል ውስጥ ፈጣሪ ጠቢብ ብቻ ሳይሆን የንድፈ ሃሳብ አቅራቢም ሆኖ ነው። ስለቲያትርና ስለ ግጥም ያቀረባቸው አነስተኛ ፅሁፎች እንዳሉት ይታወቃል። እነሱ ይበልጡን ያተኩሩት በአፃፃፍ ቱክኒክ ላይ እንጂ በደራሲው እምነት ላይ ሆኖ አናገኘውም። ከዚህ እውቅ የዘመናችን ደራሲ ወደፊትም ብዙ የሚያስቁንና የሚያሳስቡን ስራዎች እንደምናገኝ በግመን ከብዙ በጥቂቱ ያለኝን ሀሳብ የሰነዘርሁ ስለሆነ ወደሌሎች እተላለፋለሁ።

ለአማርኛ ስነፅሁፍ ጥበብ ታላት እድገትና ብልፅግና ከተደረጉት ፍልሚያዎች እጅግ አስደንጋጭና አዲስ ሃሳብ ሁኖ የቀረበው «ልጅነት» የተሰኘው የሰሎሞን ድሬሳ የግጥም መፅሀፍ ነው። ሰሎሞን ድሬሳ በልጅነት ያበቃ ደራሲ ነው። በ1964 የአብዮት ዋዜማ እንደመሆኑ ዘመኑ ዘመነ አመፅ ነበርና፤ በየፈርጁ ከታዩት አመጾች አንዱ የሰሎሞን ድሬሳ «ልጅነት» ነው። ሰሎሞን ድሬሳ ስለስነፅሁፍ ያለውን አመለካከት እሽቅድምድም በሚል ስያሜ መቅድሙን ሲፅፍ እንዲህ ይላል፡

«... ልበወለድን፣ ግጥምን፣ ድራማን ለማንጠር ብእር የሚገፉ ሁሉ... ለሀገር ብልፅግና፣ ለቋንቋ መዳበር እና የመሳሰሉ መልሶች አንድም ለማስመሰል ወይም በየዋህነት የሚሰጡ ናቸው። በቀላሉ መልስ የሚገኝላትን ጥያቄ የሚጠይቅ ወይ እብድ ነው። አለበለዚያትም ሰባኪ፤ ለትግል ሲሆን ክብደት እየተመጣጠነ አይደል።

«ሆኖም ቀረ እነዚህ አርባ ተኩል ግጥሞች የተፃፉት መፃፍ ስለነበረባቸው ነው። አልፎ አልፎ ልፈትለክ ሲሉ ተለቀዋል። » በማለት ስለስነፅሁፍ ተግባረቢነት ለመስበክ ሞክሯል። ሰሎሞን ድሬሳ የአማርኛ ሥነፅሁፍ የነበረውን ዘመናዊ የእውነታነት አቅጣጫና የማስተማር፣ የማሳወቅና የማሰልጠን ተግባሩን አፈራርሶ «ጥበብ ለጥበብ» በሚል

የምዕራብ የፈጠራ ጥበብ ውድቀት ንድፈ ሃሳብን የሚያስተጋባ ይመስላል። ይህ እዝማሚያ በሌላ አካባቢ ንድፈ ሃሳቡ ሲወጣን የነበረው ችግርና ጠቢባኑም ከችግሩ ለመሸሽ የፈጠሩት ሁኔታ እንደነበረ ሁሉ በአብዮቱ ዋዜማ በኢትዮጵያም የነበረው ሁኔታ ጠቢባን የፈጠራ ተግባራቸው ወደ ማህበረሰቡ ችግር እንዲያተኩር የሚለው ጥሪ በተራማጅ ሃይሎች አካባቢ አዘውትሮ ይሰብክ ስለነበረ ሰሎሞን ድሬሳና መሰሎቹ በሌላውም የጥበባት ዘርፎች ውስጥ የነበሩት ይህንን «መፃፍ ብቻ ስላለብኝ መፃፍ» ወይም «መሳል ብቻ ስላለብኝ መሳል» የሚለውን እዝማሚያ ለማንፀባረቅ ሞክረዋል። «ጥበብ ለጥበብ» የሚለውን ንድፈ ሃሳብ በይፋ እንደ ሰሎሞን ድሬሳ ያስተጋባ የጥበብ ታላት ሰው ባናገኝም፣ ያንዳንዶቹ ሽሽት ይህንኑ ይመስል እንደነበረ መዘንጋትም የለብንም። ጥበብን ከግብረተሰብ እድገት ነጥሎ መመልከት የማይቻለውን ያህል ጠቃሚነቱን አምኖ መልእክት ለማስተላለፍ የሚገለገልበቱ ግለሰብ የመልእክቱን ይዘት የሚያንፀባርቀው ሳያውቀውና ሳይፈልገው እንደገደል ማሟቱ መሆን እንደማይችል የታመነ ነው። ይሁን እንጂ አንዳንዴም እንደዘመኑ ሁኔታ የግለሰቦችን ተቃውሞ መመልከት ተገቢ የትምህርት አለም ግዴታ ነው።

ጉማላሉ

- ብታቅማማ ባታቅማማ
- አትል ግጥም አይደል
- ዱዳ ካልሆንክ የማትሰማ
- ልጓም ካላፍትወቱ
- ሀሳብ ካለ ቸርነቱ
- ብትሰማ
- ባትሰማ
- ብፈነዳ
- ባልፈነዳ
- ብቀኝ

ባልቀኝ
ባዳምጥህ ትዝብት ሁንኝ
ድንጋይ ሳልቆጥር
ቃላት ሳልቋጥር
ስንኝ ሳላዛውር
ግጥም ነው ቋንቋ ነኝ
ምን ታደርጉኝ (ገፅ 43)
ብሎ ለመፃፍ ያነሳሳው ምንድን ነው?
(ይቀጥላል)

ቲዎድሮስ...

ነገሩ 20 የሀረ

እዚያ ካሳ አገልግሎት ከፈተ። ያን የገማውን ታላቅ ቆራረጠ። ቃል ኪዳን መግቢያ በማድረግ እሱና ወታደሮቹ እንዳንድቁራጭ ጉረሱ፣ እስከ መጨረሻው ለመዋጋት ተማማሉ። ከእንግዲህ ካሳ ከዙፋን ላነሰ ነገር እንደማይመለስ ሁሉም አወቁ።

እቲጌ መነን ላኩበት። እምቢ አልመጣም አለ። ደጃች ወንድይራድ የሦስት ደጃዝማች የሚያህል ሠራዊት ይዞ ዘመተበት። ካሳ በሽፍትነቱ ጊዜ አገዛዙን አገሬው ወደ ለት ኖሮ፣ አሁን በሙሉ ከተተለት። ካሳ ጦሩን አፋፍ ላይ አዘጋጅቶ ድንኳኑን ተክሎ ጠበቀ። ደጃች ወንድይራድ እያሰፎከረ— «የኮሶ ሻጭ ልጅ እጁን ቢሰጥ ይሻለዋል» እያሰኘ— መጣ። ካሳ ከደርቡሾቹ የማረከው የሚዳ መነፅር አለው። በሱ ያያል። ተዋበች ካሳን፣ «ተኛ ደክሞሃል። ሲደርሱ እቀሰቅስሃለሁ» ትለዋለች። የት ሲደርሱ እንደምትቀሰቅሱ አመላክቷት ይተኛል። - - - -

«ታጠቅ! ታጠቅ ደረሱ!» ብላ ቀስቀሰችው። ከዚያ ወዲህ የፈረሰ ስሙ «አባ ታጠቅ» ሆነ።

ካሳ በቀላሉ ድል አደረገ። ወንድይራድ ተማረከ። «ወንድ መሆን ነው እንጂ አስቸጋሪው ወንድይራድ፣ መሳደብ ቀላል ነው። እኔ እያለሁልህ ለምን የወንድ እናት ትሰድባለህ?» ለቁርስ፣ ለምሳ፣ ለእራት ኮሶ፣ እንቆቆ፣ ቀጨሞ እያጠጣ ወንድይራድን በቁርጠትና በተቅማጥ ገደለው።

ካሳ ለወንድይራድ ወታደሮች ምን እንዳላቸው ለትውልድ አልተላለፈም። ብቻ አብዛኛዎቹ ግልብጥ ብለው ለሱ ገቡለት፣ አጥፍ ድል ሆነለት።

እቲጌ መነን ካሳን እርቅ ጠየቁት። የደም ቢያን ግዛት ጨምረው ሰጡት። ሂዶ እዚያ ተቀመጠ።

(ይቀጥላል)